

Хорові обробки М.Леонтовича як засіб розвитку творчої активності учнів у формуванні майбутнього фахівця (курс „Хорове аранжування”)

В статті розкриваються деякі процеси формування творчої активності студентства засобами хорових обробок М.Леонтовича в курсі „Хорове аранжування”. Розглядаються прийоми і методи стимулювання музично-творчої діяльності, які спрямовані на формування майбутнього фахівця.

Ключові слова: творча особистість, здібності, музична педагогіка, аранжування, вища школа.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Сучасна система вищої освіти є ключовою сферою розвитку суспільства, привертає до себе увагу і піддається критиці у зв'язку з перспективами входження України у світове співтовариство, прилученням до Болонського процесу та можливостями Європейської кредитно-трансферної системи. У законах України „Про освіту”, „Про вищу освіту”, „Національній доктрині розвитку освіти”, Державній програмі „Вчитель” наголошується на розвиток творчої особистості. З огляду державних документів, реформування національної системи освіти в Україні, модернізація вищої школи неможливі без опори на творчу особистість [4, с.5].

З педагогічного досвіду видно, що в навчальних закладах творчим пошукам студентів, особливо в такій дисципліні як „Хорове аранжування” надається мала увага, в зв'язку з тим, що першочергово звертається увага на виконавську майстерність студентів. Тому одним із головних завдань музично-теоретичного циклу є пошук методів активізації роботи студентів у курсі „Хорове аранжування”, яка стане важливим кроком до набуття професійності. І одним із стимулів творчої активності нашого педагогічного сьогодення є хорова творчість М.Леонтовича, яка надихає на творчість та спеціалізацію майбутнього фахівця.

Аналіз досліджень і публікацій... Теоретичні підвалини з аранжування закладено в працях Д.Загрецького, П.Горохова, Є. Вахняка, А.Сгорова, М.Іванкіна, А.Леєнського, А.Юрлова. Аналізуючи праці вищезгаданих авторів, можна констатувати, що вони переважно опираються на теоретичну основу аранжування, яка спрямована на студентів музичних училищ і консерваторій.

Проблемами творчої активності учнів вищого навчального закладу як виховного процесу займалися О.П.Сагайдашкіна, О.Є.Гадалова. Необхідність осмислення проблеми порушувалася в працях В.Сумарокової, Т.Бондаренко. Проте до цього часу немає дослідження, яке конкретизувало б роль музичної творчості студентів у такій дисципліні як „Хорове аранжування” та роль педагога у навчально-виховному процесі становлення професійності майбутнього вчителя музики, хормейстера.

Формулювання цілей статті... **Метою статті** є обґрунтування прийомів та методів підготовки майбутніх вчителів музики на засадах творчої активності учнів в курсі „Хорове аранжування”.

Виклад основного матеріалу... Перед тим, як обговорювати методи активізації творчої роботи студентів у курсі „Хорового аранжування”, необхідно визначити основні поняття термінів „аранжування” і „обробки” та розкрити відмінну суть цих термінів. Слово „аранжування” походить від французького слова „arranger”, що означає в перекладі на українську мову „перекладання”.

Хорове аранжування як навчальна дисципліна ставить своєю ціллю навчання мистецтву перекладання хорового твору з одного складу на який-небудь інший, а також створення хорової партитури бажаного типу й виду на основі вокального твору із супроводом фортепіано чи ансамблю народних інструментів. Хоровими перекладаннями, тобто аранжуванням може займатися будь-який музикант, який має фахову музичну освіту – хоровою обробкою – не кожен.

Хорова обробка – це створення оригінального твору на основі народної пісні. Аранжування й обробку як музичні поняття іноді ототожнюють, але в музикознавчому колі більшість їх розрізняють. Хорова обробка відрізняється своєю технікою написання від хорового аранжування. По-перше, на основі народного першоджерела створюється різноманітний виклад обробки. По-друге, вона включає в себе великий творчий композиторський хист, у якому проявляються всі творчі прийоми, принципи та стиль того хто обробляє народну пісню. Доречним у цьому питанні є вислів основоположника російської класичної музики М.Глінки – „Народ створює музику, а ми – композитори – її аранжуємо”, тобто обробляємо.

На жаль, питанню обробки народної пісні в навчальних програмах відводиться незначне місце. Питання хорової творчості М.Леонтовича як творця нового стилю української хорової музики подається оглядово.

Читаючи курс аранжування, завжди зустрічаєшся з проблемою активізації творчої діяльності студентів у навчальному процесі. Студенти здебільшого ставляться до творчої роботи пасивно. У зв'язку з цим хочемо поділитися досвідом роботи по заохоченню студентів до активної творчої роботи у процесі викладання курсу „Хорове аранжування”.

Однією з провідних тенденцій у розвитку сучасної педагогіки є творча спрямованість процесу навчання та виховання майбутніх вчителів музики. Творчі методи роботи органічно входять до системи викладання музично-теоретичних дисциплін як фактор розвитку музичних здібностей, творчої ініціативи у ставленні до музики, виховання естетичного смаку, а також підвищення ефективності навчального процесу.

Студентська творчість має, як правило суб'єктивну цінність: вона необхідна, перш за все, самому студенту для його розвитку. На сучасному етапі ступеневої освіти проблема формування студентської активності стає однією з найважливіших у вітчизняній педагогіці. Успіх у розв'язанні цієї проблеми залежить від ефективності самостійних занять студентів, їх теоретичної підготовки та творчої фантазії [2, с.5].

Самостійна творчість студентів по аранжуванню є складною навичкою, у якій акумулюються різні аспекти психічної діяльності, теоретичні знання, вміння та навички, сформовані у процесі навчання. Безперечно, якщо недостатньо розвинене почуття логіки гармонійних зворотів, трактування музичного цілого, недосконала орієнтація в природному голосоведінні, наявна психологічна невпевненість у собі, – то це створює серйозні перешкоди для творчої роботи по аранжуванню. Якщо ж студент насмілився виконати, до прикладу, обробку народної пісні, то він має усвідомити, що ця обробка є учбовим твором і є моделлю художнього твору. Такий твір має відтворити чітко визначені форми, логіку ладогармонічного та тематичного розвитку. Зразком такої діяльності по обробці народної пісні є творча робота М.Леонтовича чи перекладення інших композиторів, а також творча робота самого викладача.

Особистість студента формується з перших кроків професійного навчання у музичному закладі освіти, а тому питання формування студентської творчості на початковому етапі навчання набуває особливо актуального значення. Чим швидше студент прилучається до творчості, тим ефективнішим буде процес навчання, зокрема, із перших уроків курсу гармонії, студент вивчає велику різноманітність гармонійних сполучень, які можуть бути використаними у процесі виконання творчих робіт по аранжуванню чи обробці народної пісні тощо.

Створенням музики чи аранжуванням займаються в індивідуальному порядку одиниці – найбільш здібні. Творчий розвиток переважної більшості студентів спрямовується на самореалізацію, і далеко не завжди у стінах навчального закладу формується установка на творчість. Щастить тим студентам, якщо в їхньому навчальному закладі є педагог, який може і хоче взяти на себе цю нелегку працю.

Зрозуміло, що заняття по аранжуванню дуже важливі для всіх категорій студентів. У одних вони розвивають навички творчості, в інших – лише пробуджують інтерес до творчості. Часто студент, звичайно, пасивний на уроках і взагалі у житті, оживляється, коли мова йде про те, щоб створити мелодію чи зробити аранжування пісні, і трапляється, що той, від кого не чекаєш чогось самостійного, здивує приємною несподіванкою. Більшість із них намагаються проявити свою творчість у підборі акомпанементу на музичному інструменті до пісень чи танців, до співу своїх товаришів. На жаль, до аранжування чи до композиції студенти ставляться обережно. На нашу думку, цього не трапляється, якщо радість творчості переживатимуть усі без винятку студенти. Тому творчий процес повинен проходити з перших занять вивчення теоретичних дисциплін в навчальному закладі як дієвий засіб активізації впливу на майбутніх спеціалістів.

Стимулювання творчої активності студентів по аранжуванню передбачає і дидактичну мету – підвищити ефективність їхньої пізнавальної діяльності, розвинути творчі сили та можливості, виховати свідомих музикантів. Звісно, кожен талановитий музикант не може стояти осторонь від музичної творчості, наприклад, виконавської, що передбачає інтерпретацію музичного твору, або композиторської, що передбачає створення власних творів, обробок чи перекладень. Зразком у даному контексті є творчість М.Леонтовича.

Музично-творчі завдання по аранжуванню не мають за мету підготовку композиторів, а вироблення вмін та навичок у студентів, які потім знадобляться у професійній роботі майбутнього вчителя музики чи керівника хорового колективу. Важливо не те, що студентські твори не визначаються цікавим змістом, якоюсь ефектною вигадкою. Головна їх цінність полягає в тому, що вони прилучають студентів до творчої фантазії, пробуджують віру у свої сили, тренують пам'ять, мислення, спостережливість. На думку академіка Б.В.Асаф'єва, кожний, хто хоч трохи пізнав радість творчості у будь-якій сфері, і з більшою інтенсивністю, ніж той, хто лише пасивно спостерігає [1, с.28].

Розглянемо деякі прийоми і методи, що сприятимуть творчій активності студентів засобами хорових обробок М.Леонтовича. Найбільш поширеним у практиці вчителя по аранжуванню є метод **порівняння**, який має багато різних модифікацій застосування у практиці:

- порівняння творів М.Леонтовича з аранжуванням музичних творів інших авторів з метою усвідомлення особливостей стилю, узагальнення характерних рис тієї чи іншої епохи композитора чи аранжувальника;

- порівняння творів на одну тему у творчості М.Леонтовича та інших композиторів з метою виявлення загальних рис того чи іншого художнього образу;

- порівняння контрастних творів М.Леонтовича за жанром (щедрівок, колядок, маршу) за настроєм, за формою.

Метод виконавчої та художньої варіантності використовується з метою розширення музичних уявлень, варіантів виконання аранжувань. Цей метод підкреслює авторитет педагога як музиканта, який має в своєму доробку чималу кількість аранжувань та обробок. В такому випадку студентів захоплює процес творчості в колективі, де самі приймають безпосередньо участь, пробуджуючи зацікавленість, емоційний відгук на створені аранжувань чи обробок для свого колективу. Так, керуючи ансамблем баяністів-акордеоністів у Хмельницькому педагогічному училищі, нами була аранжована вся концертна програма у двох відділеннях, яка захоплювала душі виконавців. Мій запал до творчості переходив до студентів і їхня праця була оцінена високою нагородою – ансамбль був удостоєний премії ім.М.Островського.

Щодо прийомів у спонуканні творчої активності студентів, то нам допоміг цікавий педагогічний прийом. Студентам було запропоновано *гармонізувати народну мелодію, яку вже обробив М.Леонтович способом варіювання гармонічних функцій*. Як виявилось, до цієї діяльності студенти віднеслись пасивно, не бачачи в цьому великої трудності чи інтересу. Коли ж до цієї мелодії був запропонований текст, то студенти більш активніше віднеслись до розкриття змісту пісні – проста гармонізація мелодії переросла в обробку народної пісні, в якій студенти намагались показати свій творчий арсенал засобів виразності. Зробивши аранжування пісні, студенти могли зрівняти своє аранжування із авторським М.Леонтовича.

Таким чином, чутливе ставлення до слова, до його найтонших змін, нюансів може наштовхнути студентів на різні принципи передачі тексту такими засобами музичного розвитку, як гармонія, поліфонія, різноманітна палітра багатоголосся.

Прийом **фрагментарного виконання творів** М.Леонтовича використовується з метою закріплення навичок аналізу творів і розуміння засобів музичної виразності в аранжуванні. Для цього вчитель добирає фрагменти творів різних авторів за певною ознакою (особливості мелодики, музичних інтонацій, ритмічних угруповань, темпу, динаміки тощо)

Крім того, студентам пропонуються твори або їх фрагменти М.Леонтовича, в яких випускаються на вибір вчителя частини хорових партій. Студенту потрібно їх дописати самому, а потім звірити своє аранжування з хоровим оригіналом. Вияснити: чи повторив студент шляхи голосоведення композитора, чи вийшли оригінальні свої? Дане творче завдання ніби відтворює картину, в якій з боку композитор спостерігає за спробою студента повторити шляхи самого композитора. В такому випадку, студенти, створюючи навіть найпростіші музичні ескізи, відкривають для себе світ новими гранями, більш охоче навчаються. Самостійні пошуки дають їм зрозуміти й відчути виразність музики. Із самого початку вони прилучаються до того, щоб самостійно робити висновки, зауваження, оцінювати та порівнювати аранжування різних відомих авторів та своїх товаришів, а не пасивно відвідувати заняття. У випадку невдач, звичайного небажання брати участь у творчому процесі, вчитель повинен проявити тактовність і терпіння, заохотити більш-менш успішних аранжувальників, схвалити прояв сміливості, виявленої студентом, який раніше відмовчався при створенні обробки. Більш успішним учням запропонувати створення обробки для хору чи ансамблю народних інструментів, яка буде виконуватися в концертній програмі учбових колективів навчального закладу.

Важливим чинником підвищення творчої активності студентів є вірна емоційна настройка академічної групи на заняттях і перед проведенням музично-творчих вправ зокрема. Тут, як ніде, доводиться враховувати індивідуальні особливості студентів, чуйно реагувати на зміни тону, намагатися створити невимушену, ділову і дружню атмосферу.

Правильно організована індивідуальна творча робота у поєднанні з груповими творчими вправами дає можливість налагодити плідний творчий взаємозв'язок між навчальними цілями всієї групи та індивідуальною структурою інтересів та здібностей кожного студента зокрема.

Важливою формою підвищення творчої активності студентів є *домашні завдання творчого характеру*, які задаються не як обов'язкові, а за бажанням. Спочатку не вся група відгукнеться на такі пропозиції педагога, але найбільш активні студенти будуть із задоволенням виконувати таке творче завдання. Безперечно, не можна карати студентів за невиконане завдання, цим можна тільки знищити бажання творити. Протягом якогось часу до творчої самостійної роботи поступово підключаються й інші студенти.

Розвиток творчих навичок вимагає систематичної домашньої роботи студентів, а також цілеспрямованої та регулярної аудиторної роботи. З власного досвіду зауважую, що потрібно

організувати факультативні гуртки для роботи з обдарованими студентами. Цей вид роботи педагога навчального закладу приносить велику користь для удосконалення індивідуальної творчої роботи студентів.

Однією із форм творчої активності студентів є створення ними обробок чи перекладень для колективу, в якому сам студент бере участь як його член. Така творча робота приносить багато користі як для самого студента, так і для колективу.

По-перше, студент стає більш упевненим у своїх творчих силах, закріплює у процесі такої роботи набуті знання та навички. На заняттях, наприклад, хору, студент зразу ж відчуває результат своєї роботи в „живому” звучанні, а це сприятиме зростанню його авторитету серед вчителів та хористів. Такий авторитет є поштовхом для подальшої творчої роботи.

По-друге, творча робота студента переплітається з творчою роботою учасників хору, формуючи навички колективної творчої діяльності. На жаль, не всі керівники хорів ставляться до творчої роботи студентів позитивно, мотивуючи свою позицію різними суб'єктивними причинами.

Як відомо, питання збирання фольклору не входить до програми курсу „Хорового аранжування”, але з нашого досвіду видно, що цей процес сприяє становленню більш активного розвитку своїх творчих нахилів. Організуючи творчі експедиції, студенти з великою цікавістю виконують доручену їм справу, в якій проявляються в певній мірі музичні здібності кожного студента.

Варто зазначити, що можливості творчої ініціативи педагогів та студентів у створенні різноманітної творчої зацікавленості безмежні. Завдання кожного педагога – побудувати індивідуальну творчу роботу по аранжуванню таким чином, щоб студенти могли якомога повніше виявити свою творчу обдарованість та ініціативу.

Висновки... Об'єм статті не дозволяє розглянути всі принципи та методи творчої діяльності по аранжуванню. Практика свідчить, що активізація самостійної творчої діяльності надає вагомі можливості для удосконалення професійних навичок вчителя музики, який до того ж керує хоровим колективом. Розглянута у статті проблема не вичерпується. Подальшого вивчення потребує питання розкриття наступності творчої активності в аранжувальному процесі як у системі загальноосвітньої школи, так і вищого навчального закладу.

Список використаних джерел та літератури:

1. Асафьев Б. В. О музыкальных творческих навыках у детей / Б. В. Асафьев. – М. ; Л. : Музыка, 1965. – С. 98.
2. Бондаренко Т. Развитие творческих навыков на уроках гармонии / Т. Бондаренко. – К. : Музична Україна, 1983. – (Методика викладання музично-теоретичних і музично-історичних дисциплін).
3. Сагайдашкіна О. П. Підвищення творчої самосвідомості особистості / О. П. Сагайдашкіна.
4. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. – 2002. – 23 квіт. – С. 4–5.
5. Сумарокова В. Г. Організація творчої діяльності студентів консерваторій / В. Г. Сумарокова // Українське музикознавство. – № 25.
6. Шубинский В. С. Педагогика творчества учащихся / В. С. Шубинский. – М., 1988. – 80 с.

Аннотація

С.И.Заверуха

Хоровые обработки Н.Леонтовича как способ развития творческой активности учеников у формирования будущего специалиста (курс „Хоровая аранжировка”)

В статье раскрываются некоторые процессы формирования развития творческой активности студентства средствами хоровых обработок Н.Леонтовича в курсе „Хоровая аранжировка”. Рассмотрены приёмы и методы стимулирования музыкально-творческой деятельности, которые направлены на формирования будущего специалиста.

Ключевые слова: аранжировка, способности, музыкально-творческая деятельность, педагогика, творческая активность.

Summary

S.I.Zaverukha

Choral Editing of M.Leontovych as a Means of Creative Activity of Pupils in Formation of the Future Specialist (Course „Choral Arrangement”)

Certain processes of formation of creative activity of students by means of choral editing of M.Leontovych during the course „Choral Arrangement” have been revealed in the article. Ways and methods of stimulating music-creative activity directed to the future specialist formation have been studied.

Key words: arrangement, abilities, music-creative activity, pedagogics, creative activity.

Дата надходження статті: „20” березня 2012 р.